

Amar Jamal: Massakern i Khartoum

[Ur [Africa is a Country](#), 22 februari 2021. Amar Jamal är författare, översättare och doktorand i antropologi. Han är en del av invigningsklassen i Africa is a Country Fellows. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

Om att överleva massakern i Khartoum och försöka förstå vad som återstår av den sudanesiska revolutionen.

I entrén på Al-Moa'Im-sjukhuset i Khartoum tittade jag på döda och skadade människor runt mig. Utanför de tunga glasörrarna som vi hade låst såg jag RSF:s (Rapid Support Force, paramilitära trupper – öa) fyrhjulsdrivna fordon med tungt beväpnade soldater ombord och hörde ljudet från kulor. Rökmoln steg från tälten som brann och kastade en skugga över våra veckor av drömmar om gemenskap och karneval, i hopp om att uppnå en icke våldsam revolution.

Jag insåg hur skört livet kan vara, och vad som krävdes för att jag skulle överleva, och kunna skriva dessa rader: att andra kamrater och demonstranter dog när de hindrade angriparna från att storma sjukhuset och döda dussintals, om inte hundratals, fler. På morgonen den 3 juni 2019, då det Militära övergångsrådet (TMC) som styrde Sudan genomförde massakern i Khartoum, lyckades dussintals, inklusive jag, precis få skydd inne i sjukhuset. Utanför dödades mer än 150 människor, dussintals kastades i Nilen och både män och kvinnor våldtogs. Många saknas än idag.

Sittdemonstrationen hade börjat den 6 april vid arméhögkvarteret, ungefär 16 veckor efter att den folkliga revolutionen mot den islamistiska regimen under ledning av generallöjtnant Omar al-Bashir hade inletts. Under trycket från sittdemonstrationen och efter ingripande från högre officerare avgick Bashir den 11 april. Efter al-Bashirs avgång bildades det så kallade Militära övergångsrådet av en grupp högre officerare från den tidigare regimen, under ledning av den tidigare vice ministern och försvarsministern. Men demonstranterna såg honom som en fortsättning av den gamla regimen, och på grund av de fortsatta protesterna avgick han redan efter en dag. Demonstranterna krävde att en helt civil regering skulle styra landet tills demokratiska val kunde hållas.

Klockan 10 på kvällen den 2 juni kom jag till tältlägret tillsammans med vänner. Vi gick till vår vanliga plats nära Khartoums universitetsklinik. Trots varningstecken att TMC gjorde sig beredda att skingra sittdemonstrationen, gjorde karnevalsatmosfären och andan av frihet och kamratlig glädje att jag precis som många andra inte förväntade oss den fasa som skulle följa. Strax innan gryningen gick jag till den sista barrikaden på Nile Street, där jag hittade ungdomar som trängdes kring eldar och sjöng, med dussintals militärfordon bara några meter bort. Jag återvände till lägret och lugnade mina vänner att det inte var möjligt att det skulle ske ett angrepp. Mindre än en timme senare hörde vi gevärseld och såg kaoset när folk försökte fly. En blandad arméstyrka vällde in norrifrån mot sittdemonstrationen. Trots att vittnen bekräftade att de första som nådde sittdemonstrationen bar blåa polisuniformer, pågår fortfarande officiella utredningar om identiteten på de grupper som genomförde angreppet. Polisen förnekar all inblandning.

Medan den våldsamma skingringen ägde rum värdade Sudanese Professionals Association (SPA), en av de viktigaste grupperna som var indragen i organiseringen av sittdemonstrationen, till den

sudanesiska armén att ”fullfölja sin plikt att försvara medborgarna mot TMC:s milis”. Men soldaterna som vaktade det militära högkvarteret vägrade låta människor som flydde ta skydd på området. Min vän och jag försökte ta oss till hans bil, men vi kunde bara komma till sjukhuset dit de skadade kom. Medan vi tog skydd i sjukhuset blev det vi under de följande tio timmarna bevittnade genom fönstren en mardröm.

Utanför körde arméfordon runt och hotade att bombardera byggnaden. Inomhus fortsatte räddningsaktionerna. De döda isolerades i ett rum, akutfall prioriterades på ett annat område medan receptionen fylldes med skadade som sjukhuspersonalen försökte behandla med hjälp av revolutionärerna – bland vilka det fanns läkare och sjuksköterskor. TV:n som hängde på väggen sände från massakern av våra kamrater. Min telefon ringde. Det var min syster som med panik i rösten frågade var jag höll till. Jag berättade om vår situation och frågade om de andra var säkra. Jag skickade ett meddelande till min hustru i Kairo för att lugna henne, och stängde av telefonen för att spara batteriet. Sedan lade jag mig på golvet och sov.

Innan dagen var slut hade Forces of Freedom and Change (FFC), en bred politisk och facklig paraplyorganisation, förkunnat en generalstrejk och civil olydnad, och hade också avbrutit förhandlingarna med regimen. Enligt organisationens åsikt var massakern planerad i förväg och hade genomförts av regimen, som nu kallas ”Kupprådet”. Den pekade ut ”trupper inom den sudanesiska militären, Janjaweed-milisen (också kända som RSF), nationella säkerhetsstyrkor och andra miliser” som ansvariga för massakern, och även för ingripanden i andra städer, som En Nahud, Atbara och Port Sudan. Samtidigt utfärdade TMC:s ordförande ett eget uttalande och avbröt också samtalen. Han förkunnade en tidsplan på nio månader, som skulle avslutas med val under ”regional och internationell övervakning”.

Jag vet inte hur länge jag sov, men när jag vaknade gick jag ner till bottenvåningen. Stället var fortfarande fullt av skadade. En del av de sårade låg utanför på sjukhusgården. Ljudet av kulor hade minskat lite, men röken steg fortfarande. Angriparna hade förstört tätläggret. När vi lite senare vågade oss utanför sjukhuset stod vi på gatan och tittade på vårt förstörda land. Scenen liknade bilder av byar som hade bränts ner i Darfur flera år tidigare. Det hade funnits en revolutionär paroll: ”Åh, din övermodiga rasist, vi är alla Darfur!” Nu blev parollen aktuell igen.

När jag stod utanför såg jag en 10-årig pojke, och frågade om hans vänner. Han sa till mig att de var i säkerhet, och tillade, ”De har förrått oss”. Hans yttrande fastnade i mina tankar. Politikerna och militären hade aldrig haft för avsikt att skydda oss eller gemenskapen som blomstrade under sittdemonstrationen. Revolutionärerna saknade inte politisk förutseende. Ändå var det ett förräderi mot vår tillit, mot det lyckorus som lägret representerade. Vi trodde inte att någon kunde döda en härmfågel.

I september 2019 beordrade övergångsregeringens premiärminister, Abdalla Hamdok, en utredning av massakern, bildade en kommitté med en tidsfrist på tre månader, som förnyades en gång, för att publicera sina undersökningsresultat. Ändå har än idag, 17 månader senare, inga resultat presenterats. Olika rapporter har beräknat dödssiffran till mellan 100 och 150, medan medicinska rapporter visar 70 dokumenterade fall av våldtäkt av både män och kvinnor. Men i november 2020 tillkännagav en annan regeringskommitté att man hade upptäckt en massgrav i Khartoum, som rättsmedicinska källor förknippade med massakern. Den innehöll ungefär 800 kroppar.

Vad förlorade vi under massakern? Inte bara hundratals liv, utan också tanken på Sudan som en allmänning. Sedan revolutionen började i december 2018 hade det uppstått frågor om territorium och gränser, inklusive kring sittdemonstrationen under veckorna före massakern. Var började sittdemonstrationens territorium? Var slutade skyddet av demonstranterna? Betydde en gräns att revolutionärerna skulle begränsa sin aktivitet till innanför den? Var därmed alla aktiviteter utanför dessa gränser illegala och utlämnade åt angrepp från polisen?

Inom sina gränser ritade sittdemonstrationen om Sudans mentala karta. Den uttryckte en tanke om Sudan som tills dess bara hade existerat inom ideologi och förhoppningsfulla fantasier. Trots att tälten pryddes av symboler för etniska och geografiska grupper, var hela Sudan närvarande. Och inte bara i territoriella ordalag, utan också i föränderlig mening, som en karneval som utmanade den bakomliggande kartografiska sagan, som en karta av Sudan som har ritats av ett barn.

Det var denna barnsliga revolutionära karta – med sina skildringar, uttryck och möjligheter – som skrämde och oroade den gamla regimen och klargjorde hur kraftlösa de traditionella partier var som antogs leda förändringarna. Gränserna för sittdemonstrationens område hade skisserats av en gemensam säkerhetskommitté som omfattade både militärregimen och koalitionen FFC, och förhandlingarna om dem hade på ett symboliskt sätt representerat förhandlingar om själva landets öde.

Efter det första försöket att skingra lägret den 13 maj, utvidgade revolutionärerna området för sina barrikader av säkerhetskäl, men tvingades efter en intern konflikt i SPA att dra sig tillbaka de ursprungliga linjerna. Det signalerade att stora stycken av de områden som var erkänt ”ockuperade” övergavs. Och när ett av dessa områden direkt norr om tältlägret, ett fattigt bostadsområde som heter Columbia och är drabbat av negativa ras- och klasstereotyper, inklusive historier om utbredd förekomst om alkohol- och droganvändning, blev förevändning för en militär intervention, så var det liktydigt med att de mer moderata demonstranterna offrade bostadsområdet på den borgerliga moralens altare. De olika parterna – TMC, de moderata i FFC och de radikala i FFC – tänkte på olika kartor som översattes i olika visioner om det sudanesiska samhället.

Hittills är den progressiva strömningen som har förlorat. På morgonen efter det våldsamma skingrandet av sittdemonstrationen, medan jag fortfarande var på sjukhuset, hörde jag om blodiga händelser som hade spridit sig till många städer, och hur RSF ockuperade huvudstadens gator. Deras förnedring av Khartoums invånare skulle fortsätta i mer än en vecka.

Rörelsen hade återupptagits framför sjukhusgrindarna, och ett antal personer hade samlats utanför. Armépersonal, i sällskap med några få civila, hade parkerat framför entrén. Vi fick senare höra att deras närvaro var för att se till att civila som var fast på sjukhuset tryggt kunde lämna det. Min väns bil var helt förstörd, fullpepprad med kulhål och insidan vandaliserad. Soldaterna som förmedlade vår passage hindrade mig att ansluta mig till gruppen som lämnade, på grund av mina dreadlocks, som kunde provocera RSF på grund av att det antogs likna kämpar i Darfur, så jag beordrades att gå tillbaka till sjukhuset. Senare hörde jag historier om personer som blev måltavla av just det skälet.

Jag var kroppsligt och själsligt utmattad. Det är en utmattning som fortsätter än idag: vi reagerar olika på traumat av nära-döden-upplevelser, av att veta att det ligger döda människor i ett slutet rum nära oss, av skräcken för att din kropp ska lemlästas eller skadas. Många av de som var där den

dagen får behandling för PTSD. Min svägerska, som bevittnade massakern direkt, skrev nyligen detta till mig:

Massakern i Khartoum var ett av de svåraste ögonblicken i mitt liv, att vara omgiven av all denna död, förstörelse och skador är mer än någon kan uthärda. Ett ögonblick som jag inte tycker om att komma ihåg men inte kan glömma. Efter massakern återvände jag till Egypten för att inleda psykoterapeutisk behandling. Psykiatern diagnosticerade posttraumatiskt stressyndrom. Hon tyckte att jag skulle läggas in på ett psykiatriskt sjukhus i två veckor för att följas och behandlas för syn- och hörselhallucinationerna som åtföljdes av hysteriska sammanbrott, ångest och ständig sömnlöshet. Jag tackade nej till inläggning men tar fortfarande medicin.

Sittdemonstrationen var en sträcka mellan revolutionen och staten som var nödvändig att tillryggalägga. Den var ett euforiskt mellanrum där det gamla tog slut och det nya kunde byggas. När demonstrationen skingrades så innebar det att denna process avbröts, eller så kanske den gav nya idéer. Det klargjorde förvisso motsättningarna i alliansen, och det är lärdomar, inte bara för att förstå historien, utan också för att planera framtiden.

Såren på våra kroppar utgör en annan sorts karta: de berättar en historia om vilka som var där och vilka som överlevde.